

Bokredaktör: Gun Berefelt Tel: 08-790 34 80

Dansk läkare i kamp för samhällets utstötta

Preben Brandt. **Udelukkende velfærd. Debat om samfundet og de udstødte.** 159 sidor. Köpenhamn: Gyldendal, 1999. Pris 168 dkr. ISBN 87-00-37286-2.

Recensent: Jan Halldin, med dr och överläkare, socialmedicin, Karolinska sjukhuset, Stockholm.

Den danske socialpsykiatern Preben Brandt avlossar i sin bok, »Udelukkende velfærd. Debat om samfundet og de udstødte», en välriktad salva mot dagens danska välfärdsstat.

Preben Brandt är psykiater, sedan 1994 ordförande i den danska regeringens Narkotikaråd, tidigare socialöverläkare för vård- och hemlöshetsinrättningen Sundholm i Köpenhamn och sedan 1997 ledare för stiftelsen »Projekt Udenfor».

Boken är ett personligt debattinlägg om sättet att forma dagens danska samhälle på och konsekvenserna för de grupper som riskerar att slås ut. Brandt tar redan i inledningen upp hur irrationellt vi kan handla trots vetskap om vad som är förnuftigt. Vi måste få bättre insikt i hur vi som människor är inrättade psykologiskt och hur vi själva fungerar i förhållande till varandra. Ett sätt att få denna insikt är att läsa skönlitterära verk och kunna förhålla sig till dem, vilket borde ingå i utbildningen av läkare och andra professionella behandlare.

Udstøtnings-samhället

I ett inledande kapitel beskrivs utstøtnings-samhället. I Danmark finns mellan 40 000 och 70 000 medborgare som befinner sig utanför samhällets gemenskaper utan tillgång till olika offentliga trygghetssystem på samma villkor som vi andra. Som exempel nämns distriktspsykiatrins organisation, som långt ifrån är en del av distriktet utan bara ligger där, isolerad inne i en kontorsbyggnad. Öppenvårdsmottagningar för narkomaner möter missbrukaren inne i byggnader och med reglementen som hör till en annan värld än narkomanens. Handläggarna sitter ofta

på sina kontor och kommer sällan ut i de områden de betjänar utan tar emot på tidsbeställning via prydliga väntrum.

Det avgörande för om man är utstøtt eller inte är enligt Brandt om man är så pass anpassad till samhället att man kan utnyttja dess institutioner i ordets allra bredaste betydelse. De som hör till de utstøtta är vissa kategorier av alkoholister, narkomaner, psykiskt sjuka, hemlösa, kriminella osv. En del påstår att utstøtta stöter ut sig själva genom sina handlingar. Men så enkelt är det inte. Ingen väljer med avsikt och egen fri vilja att bli en av dem. Att vi kan tro att så är fallet beror på att vi har en tendens att se på de yttre synliga problemen hos de utstøtta. Vi diagnostiserar och sätter dem i fack efter problemens art och tror att dessa också är orsaken till eländet. När hjälpen efter talrika försök inte leder till förbättring väljer vi att säga att det är hos personen själv som orsaken ligger.

Hemlösheten

Författaren beskriver olika kategorier utstøtta. Hemlöshet är långt mer djupgående än att sakna bostad. Det innebär också att vara den svage i förhållande till att skaffa, behålla samt klara sig i en bostad. Ur social eller sociologisk synvinkel är hemlöshet detsamma som att vara massivt utstøtt ur samhället i förhållande till det offentliga nätverket, till arbetslivets nätverk och till det familjära nätverket. Hemlöshet är en del av det moderna samhällets fattigdom. De hemlösa är dock inga lyckliga kringvandrande. De bär på alla följder som kommer av fattigdom. De dricker ofta, tar knark, de har obehandlade bensår, lever- och hjärt-kärlsjukdomar samt psykiska problem. De saknar tro på sina egna möjligheter och sitter fast i svåra levnadsvillkor.

Med stark empati berättas om deras situation. Vakter föser bort dem från järnvägsstationer bara för att det är generande för oss andra att ha de utstøtta synliga, trots att de oftast inte är farliga eller nödvändigtvis ute i något olovligt ärende. Däremot accepteras eller ignoreras de ofta då de sover på offentliga områden såsom i parker (även ute i vinterkyllan), där de inte är omedelbart synliga för oss. Då skall i stället den enskildes personliga frihet att välja sin egen livsform skyddas enligt Brandt, som är starkt kritisk till denna dubbelmoral.

Ett annat förhållande som upprör författaren (och också referenten) är att en hemlös på grund av dåligt uppförande kan kastas ut från ett härbärke, att en

socialhjälpstagare till följd av ett häftigt temperament kan bli portförbjuden på socialförvaltningen eller att en narkoman skall skriva under ett kontrakt med ett tiotal punkter, som måste uppfyllas för att han/hon skall få behandling. Vi känner igen denna situation också från dagens vård-Sverige.

Ovanstående är exempel på handlingar som leder till social utestötning och utstøtning. Brandt är pessimistisk till möjligheterna att förändra de professionellas hållning, då de också ser de utstøtta som samhällets syndabocker.

Psykiatrin

Författaren anger att den moderna psykiatrin är en läkarvetenskaplig specialitet som definierar sig som en medicinsk psykiatri med stark anknytning till det somatiska sjukhusväsendet. Detta gäller också till stor del distriktspsykiatrin. Rollen för psykiatrin som asylskapande eller som skapare av sociala miljöer för den socialt svaga delen av de kroniskt psykiskt sjuka har givits upp. Brandt vill införa en socialförståelsemodell för psykisk sjukdom. Han undrar om det är rimligt att psykiatrin enbart intresserar sig för den specifikt organiska eller terapeutiska behandlingen och för en forskning som endast vill klara av de biologiska defekterna.

Det socialpsykiatriska pionjärbete som författaren bedriver bland hemlösa psykotiska individer på Köpenhamns gator tas också upp. Det omoraliska i att lämna dessa personer åt sitt öde under argumentet att de har rätt att själva välja sin levnadsform diskuteras. Den som vill veta mer om detta rekommenderas läsa skriften »Posefolket» (1998).

Narkotikamissbruket

Den symtomorienterade insatsen mot narkotikamissbrukare har chans att lyckas för primärt resursstarka individer enligt Brandt. Däremot reducerar detta synsätt det stora flertalet narkomaner till syndabocker och utsätter dem för ingrepp som snarast kan betecknas som övergrepp. Narkotikamissbruket kan inte förstås eller förklaras av naturvetenskapliga, dvs positivistiska, arbets- och evalueringsmetoder utan måste i långt högre grad ses som ett samhällsrelaterat problem.

Brandt har, som ordförande i den danska regeringens Narkotikaråd, drivit frågan om heroinbehandling av narkomaner under vissa betingelser. Av utrymmesskäl bemöter jag inte här Brandts argumentation men vill klart

deklarerar att jag tar avstånd från legal förskrivning av heroin till narkomaner.

Det finns i boken ytterligare stycken värda att lyfta fram. Ett av dessa är den historiska traditionen rörande utstötthet och utstötta, andra de som handlar om sociallagstiftning, utstötta kvinnor och de utstötta i Europa. I Europa-utblicken anger Brandt att det finns en risk att hjälpen till de utstötta går mot en totalitär-ekonomisk lösning, där man uteslutande ser på insatser som kan köpas och betalas med pengar.

Läsvärd för psykiatrer primärvårdsläkare

Sammanfattningsvis är Preben Brandts bok ett socialpolitiskt engagerande och delvis nytänkande inlägg till försvar och kamp för utstötta gruppers rättigheter och ställning i det danska välfärdssamhället. Mycket kan direkt översättas till svenska förhållanden. Boken bör läsas av alla som kommer i kontakt med utstötta grupper, inte minst social- och sjukvårdsarbetare. Inom läkarkåren rekommenderas den främst till psykiatrer och primärvårdsläkare. •

Roande och kontroversiellt om barnets hjärna

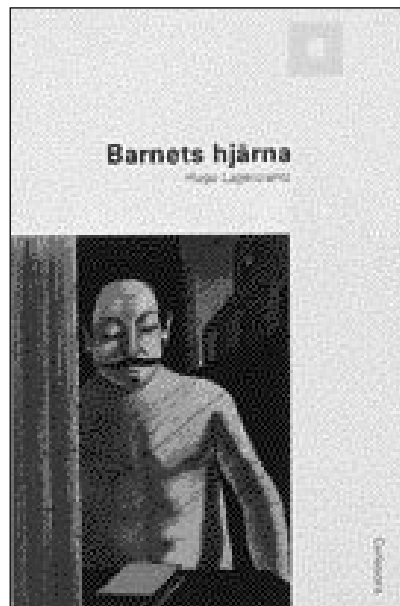
Hugo Lagercrantz. **Barnets hjärna**. 122 sidor. Stockholm: Carlsson Bokförlag, 1998. ISBN 91-7203-267-7.

Recensent: Bengt Hagberg, professor emeritus, Göteborg.

Hugo Lagercrantz, ledande neonatolog och nyföddhetsbiolog har på dryga 100-talet sidor i en liten tilltalande bok samlat 17 spirituella essäer. Central utgångspunkt har varit »Barnets hjärna» biologiskt, forskningsmässigt och medicinhistoriskt. Här finns också många andra lärda betraktelser och dis-sekerande djupborningar från en vittbe-läst medicus' och naturvetares rika fata-bur. Flertalet av de 17 kapitlen i boken bygger på lätt omarbetade publikationer i Läkartidningen, DN och annorstädes.

Spirituella och lärda essäer

»Molekylärbiologiskt fundamenta-lism» kalfatras i ett avsnitt samtidigt

som författaren poängterar den snabbt avancerande moderna biologins ovedersägliga betydelse i andra avsnitt »Människan – skapelsens krona» och »fostret som mer kompetent än den vuxne».

I en komparativ betraktelse frågar sig författaren »Var är själen?» (egentligen!). »Sängkammarforskning och Nobelpris» är en essä kring Rita Levi-Montalcini, upptäckare av nervtillväxt-faktorn och Nobelpristagare. Här åter-finns ett temperamentsfullt inlägg mot de enligt författaren orättfärdiga mut-anklagelser som pristagarinnan utsattes för.

På ett par sidor dissekeras »Varför är himlen blå?», upptäckten därav och den medicinska tillämpningen! I ett av de sista kapitlen »Barnets förste profes-sor» ger Lagercrantz historiken kring Fredrik Theodor Berg, som 1841 vid återkomst till Sverige till sin överrask-ning fann sig utnämnd till barnöverlä-kare i Stockholm, några år senare dess-utom på världens största professorsstol i pediatrik! Inte minst framställningen om Bergs kamp för att förbättra vård-förhållandena vid Barnhuset ger ett vik-tigt historiskt perspektiv. I »Vetenska-pens hierarki» analyseras forsknings-historiken kring plötslig spädbarnsdöd, detta på världsbasis genom de senaste tre decennierna. Det tog ju sin tid för världen att komma fram till den enkla men ytterst effektiva profylaxen att läg-ga alla spädbarn på rygg, varigenom plötslig spädbarnsdöd drastiskt reduce-rades! Författaren tror att orsaken till

fördröjningen varit »att vi är fångade i vetenskapens hierarki» med alltför mycket förlitande på ytterst avancerad men inte alltid applicabel teoretisk toppforskning.

Slutsidorna i boken innehåller en självkritisk tillbakablick och en tillba-kablick på andra MFT-skribenter (Me-dicinska föreningens tidskrift) från mit-ten av 1960-talet och framåt i tiden.

En mångsidig samling

Sammanfattningsvis, detta är en mångsidig och lärd samling essäer av en beläst och mångkunnig barnmedicinare och biolog, som desslikes är starkt en-gagerad i kulturliv och medicinsk histo-ria. Läs den, den är både roande och kontroversiellt inspirerande! •

Boknotiser

Lars Danielsson, Stig Willner. **Barnortopedi**. 4:e upplagan. 394 sidor. Lund: Studentlitteratur, 1999. Pris 576 kr. ISBN 91-44-00765-5.

Reproductive health research: the new directions. Biennial report 1996–1997. 162 sidor. Geneve: WHO, 1998. ISBN 92-4-156192-0.

Ib Lorenzen, Gunnar Bendixen, Niels Ebbe Hansen, red. **Medicinsk kompendium, band 1–2**. 15. ud-gave. 3 376 sidor. Köpenhamn: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck, 1999. Pris 3 495 dkr. ISBN 87-17-06800-2.

Stephan Rössner. **Vikten av vik-ten**. 195 sidor. Stockholm: Brom-bergs, 1999. Pris ca 285 kr. ISBN 91-7608-774-3.

Dan Egonsson. **Filosofiska essä-er om människovärde**. 192 sidor. Nora: Nya Doxa, 1999. Pris ca 221 kr. ISBN 91-578-0319-6.

Wilhelm A Bohr, Brian FC Clark, Tinna Stevnsner, eds. **Molecular bi-ology of aging**. Alfred Benzon sym-posium 44. 399 sidor. Köpenhamn: Munksgaard, 1999. ISBN 87-16-12176-7.

Anna Larsson. **Med varmt hjär-ta och vässade klor. En bok för an-höriga till gamla och sjuka**. 170 si-dor. Stockholm: Natur och Kultur, 1999. Pris ca 220 kr. ISBN 91-27-07213-4.